

WIJK

LEREN VAN DE WIJKAANPAK IN BRABANT-ZEELAND

12 randvoorwaarden en
6 werkzame principes
om ondermijning in de
wijk tegen te gaan

TASKFORCE - RIEC
Brabant - Zeeland
#samensterktegenondermijning

TNO innovation
for life

12 randvoorwaarden en 6 werkzame principes om ondermijning in de wijk tegen te gaan

Leren van de wijkaanpak in Brabant en Zeeland

De afgelopen decennia heeft de georganiseerde criminaliteit steeds grotere sociale en economische invloed gekregen op de samenleving. En dat is niet zonder gevolgen voor de lokale veiligheid en integriteit. Om de weerbaarheid tegen criminele invloeden te versterken is een brede beweging en samenwerking nodig die tientallen jaren bestendig blijft. De tien RIEC's en het LIEC (Regionaal en Landelijk Informatie- en Expertise Centrum) ondersteunen partners bij de aanpak van georganiseerde criminaliteit.

In Brabant en Zeeland moedigt Taskforce-RIEC met het Programma Maatschappelijke Weerbaarheid bijvoorbeeld

private branches en sectoren aan om tot een 'eigen' anti-ondermijningsagenda te komen en zo de vatbaarheid voor criminele inmenging en/of beïnvloeding te verkleinen.

Maatwerk op basis van universele randvoorwaarden en principes

Binnen dit programma zijn 11 'proeftuingemeenten' uit Brabant en Zeeland de Leerkring wijkaanpak gestart. Met de bedoeling van elkaar te leren en successen breder toe te passen. Ze zijn de afgelopen jaren voortvarend aan de slag gegaan en hebben door te experimenteren en leren ontdekt wat werkt en wat vooral niet. Daarbij bleek de lokale context cruciaal: de wijkaanpak vraagt om maatwerk.

Een interventie van de ene gemeente is niet zomaar overdraagbaar naar een andere gemeente. TNO heeft met onze gemeenten onderzocht welke werkzame principes in hun interventies of aanpakken zitten, met welke vragen ze die er zelf uit kunnen halen, en welke randvoorwaarden eerst op orde moeten zijn voordat aan interventies begonnen wordt.

Namens TNO en de gemeenten uit de Leerkring wijkaanpak mag ik u dit interactieve magazine aanbieden, met de lessen over interventies, werkzame principes en randvoorwaarden voor wijkaanpakken uit de wijkaanpak in Brabant en Zeeland.

Hiernaast lees je hoe je door dit magazine heen kunt navigeren. Ik zou zeggen: klik, lees en leer lekker door het magazine heen en doe er je voordeel mee voor jullie eigen wijkaanpak op maat.

John Jorritsma
Burgemeester Eindhoven
en bestuurlijk trekker Wijkaanpak

Leeswijzer

RANDVOORWAARDEN »»

Ben je van plan om een wijkaanpak ondermijning op te starten of ben je reeds aan de slag?

Hier kun je aan de hand van 'de bouwstenen' stapsgewijs ontdekken welke randvoorwaarden al wel of nog niet op orde zijn.

We leggen bij elke randvoorwaarde uit waarom die belangrijk is, wat er in de literatuur over geschreven is, en lichten het toe met voorbeelden uit de praktijk die in de leerkring zijn gedeeld om de randvoorwaarde beter te vertalen naar de eigen situatie. Daarnaast bieden we een handvat om zelf met de randvoorwaarde aan de slag te gaan.

VOORBEELD INTERVENTIES »»

Zijn de randvoorwaarden op orde? Dan kun je nadenken over interventies. Heeft je aanpak al concrete interventies?

Ter inspiratie hebben we een lijst opgenomen met interventies die in de Leerkring-gemeenten worden toegepast.

Oriënteer je op interventies die een duidelijke relatie hebben met het doel van je wijkaanpak. Zie je een interventie die bij jullie past? Probeer dan te ontdekken welke werkzame principes er in de interventie zitten.

WERKZAME PRINCIPES »»

Heb je zicht op de onmisbare werkzame principes van de interventies?

Achter een succesvolle wijkaanpak zitten werkzame principes. Dat zijn de ingrediënten die een aanpak succesvol maken.

In dit magazine beschrijven we zes *werkzame principes*, waarvan de universele werkzaamheid zeer waarschijnlijk is. We beschrijven hoe je het principe kunt toepassen en waar je op moet letten. Ook hebben we een lijst met startvragen toegevoegd waarmee je zelf werkzame principes kunt ontdekken in andere interventies. Hierdoor vergroot je de slagingskansen van de interventie in jouw lokale context.

RANDVOORWAARDEN

Aan de slag met een wijkaanpak ondermijning?
Klik op de randvoorwaarden en ontdek welke al op orde zijn.

Het succes van een wijkaanpak met bijbehorende interventies is afhankelijk van de context waarbinnen deze plaatsvindt. Op basis van drie (recente) studies^{1,2,3} zijn we tot een set aan randvoorwaarden gekomen die van belang zijn voor de kracht van een wijkgerichte aanpak van ondermijning. De set aan randvoorwaarden zijn eind 2021 met de deelnemende gemeenten van de leerkring wijkaanpak ondermijning besproken, hierbij zijn praktijkervaringen met elkaar gedeeld. Om meer gevoel te geven bij de randvoorwaarden zijn deze praktijkvoorbeelden per randvoorwaarde in dit overzicht opgenomen.

¹ Uytterlinde, M., Boutellier, H., Meere, F. de, (september 2021). Perspectief bieden: bouwstenen voor de gebiedsgerichte aanpak van leefbaarheid en veiligheid in kwetsbare gebieden. Utrecht: Verwey Jonker instituut.

² Nelen, H., Wingerde, K. V., Moerland, R., Bisschop, L., Geurtjens, K., Thelen, A., & Servaas, L. (2021). Procesevaluatie en Actieonderzoek versterking aanpak ondermijnende criminaliteit.

³ Boutellier, H., Boelens, M., Hermens, N., (juli 2019). Weerbare wijken tegen ondermijning. Contouren van een nieuwe strategie. Utrecht: Verwey Jonker instituut.

4

Zorg voor de juiste mensen op de juiste plek. Zij maken het verschil in de aanpak, zowel op operationeel vlak als in de samenwerking en aansturing.

3

Blijf reflecteren of je met de juiste dingen bezig bent. Heb daarbij oog voor de balans tussen het lange termijn doel en de roep om snelle resultaten

2

Werk aan een stevige coalitie, met commitment voor de duur en richting van de aanpak; rugdekking en oog voor de benodigde cultuurverandering.

1

Wat is het probleem? Is hier een gedeelde urgentie voor? Achterhaal het lokale krachtenveld waarmee je te maken hebt.

URGENTIEBESEF

Urgentiebesef vraagt om ...

een breed gevoel voor de urgentie van de problematiek in de betreffende wijk. Dit gevoel komt niet alleen vanuit het beleid maar wordt ook herkend door professionals, bewoners en ondernemers.¹

een gezamenlijk beeld van de cijfers en feiten in de wijk om de samenwerking te bevorderen.¹

concreet zicht op de problematiek en aantoonbare urgentie om benodigde middelen voor de aanpak te verkrijgen.¹

een besef van urgentie van de problematiek en een erkenning van de noodzaak om de problematiek gezamenlijk op te pakken.²

Ervaringen uit de praktijk

“Dit is een extra belangrijke randvoorwaarde, het is van belang om het moment te pakken en aandacht te vragen voor het thema ondermijning. ‘Ondermijning’ is ingewikkeld voor een neutrale inwoner en / of professional.”

“Een gezamenlijke analyse maak je niet alleen door cijfermatig gegevens te verzamelen, wanneer uit cijfers risicofactoren naar voren komen dient er eveneens zachte straatinformatie te worden verzameld.”

“Veel ondermijning vindt verborgen plaats en daar heeft dan per definitie een buurtbewoner geen (of niet zoveel) last van. Dus we moeten dan duidelijk kunnen maken waarom het wel een probleem is en op welk niveau (probleem voor burens, zoals brandgevaar; probleem voor de wijk zoals aantrekkingskracht van foute invloeden; probleem voor een gemeente zoals financiële kosten; etc.).”

Aan de slag met urgentiebesef

- ▶ Maak inzichtelijk welke problemen er in de wijk spelen, hoe dit zich heeft ontwikkeld in de tijd en hoe dit zich verhoudt tot andere wijken in je gemeente. Heb daarbij aandacht voor feiten/'harde cijfers', maar ook de beleving van de bewoners, ondernemers en professionals in de wijk.
- ▶ Ga met de betrokken partners na of voor dit type probleem / problemen een integrale, langdurige wijkaanpak nodig is, of dat wellicht het ook op een andere manier kan worden aangepakt

RANDVOORWAARDEN

Aan de slag met een wijkaanpak ondermijning?
Klik op de randvoorwaarden en ontdek welke al op orde zijn.

Het succes van een wijkaanpak met bijbehorende interventies is afhankelijk van de context waarbinnen deze plaatsvindt. Op basis van drie (recente) studies^{1,2,3} zijn we tot een set aan randvoorwaarden gekomen die van belang zijn voor de kracht van een wijkgerichte aanpak van ondermijning. De set aan randvoorwaarden zijn eind 2021 met de deelnemende gemeenten van de leerkring wijkaanpak ondermijning besproken, hierbij zijn praktijkervaringen met elkaar gedeeld. Om meer gevoel te geven bij de randvoorwaarden zijn deze praktijkvoorbeelden per randvoorwaarde in dit overzicht opgenomen.

¹ Uytterlinde, M., Boutellier, H., Meere, F. de, (september 2021). Perspectief bieden: bouwstenen voor de gebiedsgerichte aanpak van leefbaarheid en veiligheid in kwetsbare gebieden. Utrecht: Verwey Jonker instituut.

² Nelen, H., Wingerde, K. V., Moerland, R., Bisschop, L., Geurtjens, K., Thelen, A., & Servaas, L. (2021). Procesevaluatie en Actieonderzoek versterking aanpak ondermijnende criminaliteit.

³ Boutellier, H., Boelens, M., Hermens, N., (juli 2019). Weerbare wijken tegen ondermijning. Contouren van een nieuwe strategie. Utrecht: Verwey Jonker instituut.

4

Zorg voor de juiste mensen op de juiste plek. Zij maken het verschil in de aanpak, zowel op operationeel vlak als in de samenwerking en aansturing.

3

Blijf reflecteren of je met de juiste dingen bezig bent. Heb daarbij oog voor de balans tussen het lange termijn doel en de roep om snelle resultaten

2

Werk aan een stevige coalitie, met commitment voor de duur en richting van de aanpak; rugdekking en oog voor de benodigde cultuurverandering.

1

Wat is het probleem? Is hier een gedeelde urgentie voor? Achterhaal het lokale krachtenveld waarmee je te maken hebt.

BENUTTEN VAN DE LOKALE KRACHT

Benutten van de lokale kracht vraagt om ...

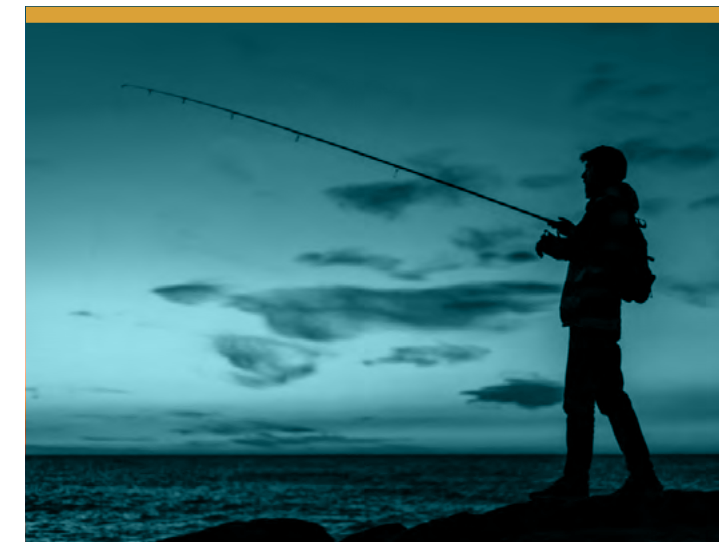
inzicht in de partijen en netwerken (zowel formeel als informeel) die actief zijn in of rond de betreffende wijk.¹

gesprekken met verschillende inwoners van de wijk waarbij diverse werkvormen ingezet worden om zo input te krijgen die de wijk zo breed mogelijk representeert.¹

duidelijke visie en keuzes ten aanzien van de wijze waarop je burgerparticipatie wil integreren in je aanpak.¹

projecten/interventies die bewoners betrekken of waarbij bewoners zelf initiatief nemen.¹

het betrekken van private partijen en zorgen dat ze gedurende de aanpak ook betrokken blijven.^{2,3}

Ervaringen uit de praktijk

“Luisteren naar wat bewoners willen, betekent ook dat het intern kan gaan wringen.”

“Deze randvoorwaarde sluit aan bij het adagium: Geef een mens een vis en hij eet één dag, leer een mens vissen en hij eet een leven lang.”

Aan de slag met lokale kracht!

- ▶ Maak een overzicht van het stakeholderlandschap in de wijk
- ▶ Bespreek met alle betrokken partners op welke wijze inwoners, ondernemers en professionals uit de wijk het beste bereikt kunnen worden.

RANDVOORWAARDEN

Aan de slag met een wijkaanpak ondermijning?
Klik op de randvoorwaarden en ontdek welke al op orde zijn.

Het succes van een wijkaanpak met bijbehorende interventies is afhankelijk van de context waarbinnen deze plaatsvindt. Op basis van drie (recente) studies^{1,2,3} zijn we tot een set aan randvoorwaarden gekomen die van belang zijn voor de kracht van een wijkgerichte aanpak van ondermijning. De set aan randvoorwaarden zijn eind 2021 met de deelnemende gemeenten van de leerkring wijkaanpak ondermijning besproken, hierbij zijn praktijkervaringen met elkaar gedeeld. Om meer gevoel te geven bij de randvoorwaarden zijn deze praktijkvoorbeelden per randvoorwaarde in dit overzicht opgenomen.

¹ Uytterlinde, M., Boutellier, H., Meere, F. de, (september 2021). Perspectief bieden: bouwstenen voor de gebiedsgerichte aanpak van leefbaarheid en veiligheid in kwetsbare gebieden. Utrecht: Verwey Jonker instituut.

² Nelen, H., Wingerde, K. V., Moerland, R., Bisschop, L., Geurtjens, K., Thelen, A., & Servaas, L. (2021). Procevaluatie en Actieonderzoek versterking aanpak ondermijnende criminaliteit.

³ Boutellier, H., Boelens, M., Hermens, N., (juli 2019). Weerbare wijken tegen ondermijning. Contouren van een nieuwe strategie. Utrecht: Verwey Jonker instituut.

4

Zorg voor de juiste mensen op de juiste plek. Zij maken het verschil in de aanpak, zowel op operationeel vlak als in de samenwerking en aansturing.

3

Blijf reflecteren of je met de juiste dingen bezig bent. Heb daarbij oog voor de balans tussen het lange termijn doel en de roep om snelle resultaten

2

Werk aan een stevige coalitie, met commitment voor de duur en richting van de aanpak; rugdekking en oog voor de benodigde cultuurverandering.

1

Wat is het probleem? Is hier een gedeelde urgentie voor? Achterhaal het lokale krachtenveld waarmee je te maken hebt.

EEN LANGDURIGE AANPAK

Een langdurige aanpak vraagt om ...

langdurig commitment van alle betrokken partijen aan een integrale, probleemgerichte werkwijze.¹

een langdurige integrale aanpak (10-20 jaar) waarin sprake is van stabiele financiering van het programma.¹

continuïteit in het uitvoeringsprogramma. Dit kan worden opgezet door een meerjarig verbond waarbij de samenstelling van partijen kan wisselen door de jaren heen.¹

voorkomen dat er te snel conclusies getrokken worden over de effecten van de aanpak. Sommige interventies hebben gewoonweg meer tijd nodig om te resulteren in effecten en in sommige gevallen verlopen de effecten grillig.¹

een lange adem om in gezamenlijkheid met alle partners te werken aan het urgentiebesef, de gezamenlijke visie en vertrouwen.²

Ervaringen uit de praktijk

"Het is belangrijk om monitoring, resultaten- en effectmetingen op langere termijn vastzetten en niet alleen naar snelle resultaten te kijken"

"Focus van het college en managers ligt op concrete en zichtbare resultaten op korte termijn, dit maakt lange termijn aanpak complex"

"Kwetsbare wijken blijven vaak kwetsbaar. Dat zit (ook) in de mensen die er wonen. Aandacht voor de kwetsbaarheid is blijvend nodig."

"Benut verkiezingen voor de gemeenteraad, vorming van de nieuwe raad en college. Een nieuwe raad stelt een nieuw integraal veiligheidsplan vast. Dit biedt kans nadrukkelijke borging in kadernota en meerjarenbegroting vast te leggen."

Aan de slag met een langdurige aanpak!

- Zorg voor een meerjarig commitment voor de inzet van de partners in de aanpak.
- Organiseer een stabiele financiering om de aanpak voor de lange duur mogelijk te maken.

RANDVOORWAARDEN

Aan de slag met een wijkaanpak ondermijning?
Klik op de randvoorwaarden en ontdek welke al op orde zijn.

Het succes van een wijkaanpak met bijbehorende interventies is afhankelijk van de context waarbinnen deze plaatsvindt. Op basis van drie (recente) studies^{1,2,3} zijn we tot een set aan randvoorwaarden gekomen die van belang zijn voor de kracht van een wijkgerichte aanpak van ondermijning. De set aan randvoorwaarden zijn eind 2021 met de deelnemende gemeenten van de leerkring wijkaanpak ondermijning besproken, hierbij zijn praktijkervaringen met elkaar gedeeld. Om meer gevoel te geven bij de randvoorwaarden zijn deze praktijkvoorbeelden per randvoorwaarde in dit overzicht opgenomen.

¹ Uytterlinde, M., Boutellier, H., Meere, F. de, (september 2021). Perspectief bieden: bouwstenen voor de gebiedsgerichte aanpak van leefbaarheid en veiligheid in kwetsbare gebieden. Utrecht: Verwey Jonker instituut.

² Nelen, H., Wingerde, K. V., Moerland, R., Bisschop, L., Geurtjens, K., Thelen, A., & Servaas, L. (2021). Procesevaluatie en Actieonderzoek versterking aanpak ondermijnende criminaliteit.

³ Boutellier, H., Boelens, M., Hermens, N., (juli 2019). Weerbare wijken tegen ondermijning. Contouren van een nieuwe strategie. Utrecht: Verwey Jonker instituut.

4

Zorg voor de juiste mensen op de juiste plek. Zij maken het verschil in de aanpak, zowel op operationeel vlak als in de samenwerking en aansturing.

3

Blijf reflecteren of je met de juiste dingen bezig bent. Heb daarbij oog voor de balans tussen het lange termijn doel en de roep om snelle resultaten

2

Werk aan een stevige coalitie, met commitment voor de duur en richting van de aanpak; rugdekking en oog voor de benodigde cultuurverandering.

1

Wat is het probleem? Is hier een gedeelde urgentie voor? Achterhaal het lokale krachtenveld waarmee je te maken hebt.

EEN GEZAMENLIJKE VISIE

Een gezamenlijke visie vraagt om ...

een visie op de toekomst van het betreffende gebied met een probleemstelling en doelstelling die door alle betrokken partners wordt omarmd en die zorgt voor verbinding en actie.¹

het opstellen van concrete korte en lange termijn doelen waarin duidelijk is wie/wat doet.¹

het koppelen van activiteiten en interventies aan de te realiseren gemeenschappelijke geformuleerde doelen zodat ze passen binnen de visie en voldoende scoping hebben.¹

overeenstemming over het doel dat je nastreeft en de benadering die je kiest voor de aanpak van de problematiek.²

een heldere vertaling van het plan en het concept naar de werkvloer.²

Ervaringen uit de praktijk

“Het is van belang dat de managers de neuzen dezelfde kant op hebben. Betrekken in meerjarenbegroting, kadernota en integraal veiligheidsplan, vaak met meerdere gemeenten.”

“Intern een projectplan maken zodat binnen de organisatie iedereen zich gecommitteerd voelt. Daarna pas met de externe partners.”

Aan de slag met een gezamenlijke visie!

- Ga na wat de opgaven, ambities en belangen zijn van de verschillende betrokken partners in de betreffende wijk en ga binnen dat overzicht op zoek naar gemeenschappelijkheid en kansen.
- Ga vanuit gemeenschappelijke ambities met de betrokken partners in gesprek over opgaven, doelen en interventies.

RANDVOORWAARDEN

Aan de slag met een wijkaanpak ondermijning?
Klik op de randvoorwaarden en ontdek welke al op orde zijn.

Het succes van een wijkaanpak met bijbehorende interventies is afhankelijk van de context waarbinnen deze plaatsvindt. Op basis van drie (recente) studies^{1,2,3} zijn we tot een set aan randvoorwaarden gekomen die van belang zijn voor de kracht van een wijkgerichte aanpak van ondermijning. De set aan randvoorwaarden zijn eind 2021 met de deelnemende gemeenten van de leerkring wijkaanpak ondermijning besproken, hierbij zijn praktijkervaringen met elkaar gedeeld. Om meer gevoel te geven bij de randvoorwaarden zijn deze praktijkvoorbeelden per randvoorwaarde in dit overzicht opgenomen.

¹ Uytterlinde, M., Boutellier, H., Meere, F. de, (september 2021). Perspectief bieden: bouwstenen voor de gebiedsgerichte aanpak van leefbaarheid en veiligheid in kwetsbare gebieden. Utrecht: Verwey Jonker instituut.

² Nelen, H., Wingerde, K. V., Moerland, R., Bisschop, L., Geurtjens, K., Thelen, A., & Servaas, L. (2021). Procesevaluatie en Actieonderzoek versterking aanpak ondermijnende criminaliteit.

³ Boutellier, H., Boelens, M., Hermens, N., (juli 2019). Weerbare wijken tegen ondermijning. Contouren van een nieuwe strategie. Utrecht: Verwey Jonker instituut.

1

Wat is het probleem? Is hier een gedeelde urgentie voor? Achterhaal het lokale krachtenveld waarmee je te maken hebt.

2

Werk aan een stevige coalitie, met commitment voor de duur en richting van de aanpak; rugdekking en oog voor de benodigde cultuurverandering.

3

Blijf reflecteren of je met de juiste dingen bezig bent. Heb daarbij oog voor de balans tussen het lange termijn doel en de roep om snelle resultaten

4

Zorg voor de juiste mensen op de juiste plek. Zij maken het verschil in de aanpak, zowel op operationeel vlak als in de samenwerking en aansturing.

BESTUURSKRACHT

Bestuurskracht vraagt om ...

collegebreed bestuurlijk draagvlak voor de wijkaanpak vanuit zowel de sectorale als de gebiedsgerichte bestuurlijk verantwoorde-lijken om de continuïteit van een integrale aanpak te borgen.¹

bestuurlijk commitment van alle deelnemende partijen binnen de wijkaanpak met daarbij de inrichting van een bijbehorende structuur waarin zaken afgestemd worden (bijvoorbeeld in de vorm van een bestuur).¹

bestuurlijke rugdekking zodat betrokkenen bij de wijkaanpak (beleidsmakers en professionals) vertrouwen krijgen en houden in de ingeslagen weg.¹

een bestuurder die de aanpak actief uitdragen en daarmee een bijdrage leveren aan het draagvlak voor de aanpak.²

Ervaringen uit de praktijk

“Naast de ‘langdurige aanpak’ en ‘geza-menlijke visie’ is het belangrijk om brede steun te krijgen voor de wijkaanpak. Voor-dat een wijkaanpak kan slagen is het nodig dat deze wordt gesteund door de lokale boegbeelden die de nek uitsteken en de boodschap kunnen blijven verkondigen.”

“Succesfactor: garanderen van de veiligheid van de mensen in de operatie. De urgentie van het garanderen van de veiligheid van de eigen mensen moet breed worden gevoeld en gewaarborgd zijn.”

Aan de slag met bestuurskracht!

- Organiseer binnen je eigen gemeentelijke organisatie binnen het gehele college van B&W draagvlak voor de wijkaanpak en zorg voor één bestuurder die zich als boegbeeld aan de aanpak wil verbinden.
- Verken samen met de bestuurder die als boegbeeld gaat fungeren de wegen waarop ook het bestuurlijk commitment bij de andere benodigde partners georganiseerd kan worden.

RANDVOORWAARDEN

Aan de slag met een wijkaanpak ondermijning?
Klik op de randvoorwaarden en ontdek welke al op orde zijn.

Het succes van een wijkaanpak met bijbehorende interventies is afhankelijk van de context waarbinnen deze plaatsvindt. Op basis van drie (recente) studies^{1,2,3} zijn we tot een set aan randvoorwaarden gekomen die van belang zijn voor de kracht van een wijkgerichte aanpak van ondermijning. De set aan randvoorwaarden zijn eind 2021 met de deelnemende gemeenten van de leerkring wijkaanpak ondermijning besproken, hierbij zijn praktijkervaringen met elkaar gedeeld. Om meer gevoel te geven bij de randvoorwaarden zijn deze praktijkvoorbeelden per randvoorwaarde in dit overzicht opgenomen.

¹ Uytterlinde, M., Boutellier, H., Meere, F. de, (september 2021). Perspectief bieden: bouwstenen voor de gebiedsgerichte aanpak van leefbaarheid en veiligheid in kwetsbare gebieden. Utrecht: Verwey Jonker instituut.

² Nelen, H., Wingerde, K. V., Moerland, R., Bisschop, L., Geurtjens, K., Thelen, A., & Servaas, L. (2021). Procevaluatie en Actieonderzoek versterking aanpak ondermijnende criminaliteit.

³ Boutellier, H., Boelens, M., Hermens, N., (juli 2019). Weerbare wijken tegen ondermijning. Contouren van een nieuwe strategie. Utrecht: Verwey Jonker instituut.

4

Zorg voor de juiste mensen op de juiste plek. Zij maken het verschil in de aanpak, zowel op operationeel vlak als in de samenwerking en aansturing.

3

Blijf reflecteren of je met de juiste dingen bezig bent. Heb daarbij oog voor de balans tussen het lange termijn doel en de roep om snelle resultaten

2

Werk aan een stevige coalitie, met commitment voor de duur en richting van de aanpak; rugdekking en oog voor de benodigde cultuurverandering.

1

Wat is het probleem? Is hier een gedeelde urgentie voor? Achterhaal het lokale krachtenveld waarmee je te maken hebt.

EEN KRACHTIG SAMENWERKINGSVERBAND

Een krachtig samenwerkingsverband vraagt om ...

een gemeente die het voortouw neemt en alle benodigde partners betreft om gezamenlijk een stevige en robuuste samenwerking op te starten en de partners te committeren aan de afspraken door dit vast te leggen in een overeenkomst.¹

heldere afstemming tussen organisaties op bestuurlijk, strategisch en operationeel niveau.¹

verticale afstemming op drie niveaus: Tussen bestuurders en uitvoering (binnen organisaties), tussen bestuur, uitvoering en bewoners (binnen gebiedsgerichte programma's) en tussen nationaal en lokaal niveau.¹

actieve betrokkenheid van de landelijke overheid, financieel en bestuurlijk.^{1,3}

oog hebben voor de potentiële verschillen in belangen, doelstellingen en mogelijkheden tussen publieke en private partijen en dit bespreekbaar maken.²

heldere communicatie (intern & extern) en een duidelijke en logische governance structuur.²

een duidelijk projectontwerp met een bijbehorend besluitvormingsproces.²

effectieve samenhang tussen veilig, zorg en sociaal.³

Ervaringen uit de praktijk

“Niet alleen lokale middelen zouden lange termijn moeten hebben. Ook landelijke middelen.”

Aan de slag met een krachtig samenwerkingsverband!

- Bepaal aan de hand van de maatschappelijke opgaven welke partijen noodzakelijk zijn voor de aanpak en ga met deze partijen in gesprek om toe te werken naar een samenwerkingsverband met bijbehorende overeenkomst.

RANDVOORWAARDEN

Aan de slag met een wijkaanpak ondermijning?
Klik op de randvoorwaarden en ontdek welke al op orde zijn.

Het succes van een wijkaanpak met bijbehorende interventies is afhankelijk van de context waarbinnen deze plaatsvindt. Op basis van drie (recente) studies^{1,2,3} zijn we tot een set aan randvoorwaarden gekomen die van belang zijn voor de kracht van een wijkgerichte aanpak van ondermijning. De set aan randvoorwaarden zijn eind 2021 met de deelnemende gemeenten van de leerkring wijkaanpak ondermijning besproken, hierbij zijn praktijkervaringen met elkaar gedeeld. Om meer gevoel te geven bij de randvoorwaarden zijn deze praktijkvoorbeelden per randvoorwaarde in dit overzicht opgenomen.

¹ Uytterlinde, M., Boutellier, H., Meere, F. de, (september 2021). Perspectief bieden: bouwstenen voor de gebiedsgerichte aanpak van leefbaarheid en veiligheid in kwetsbare gebieden. Utrecht: Verwey Jonker instituut.

² Nelen, H., Wingerde, K. V., Moerland, R., Bisschop, L., Geurtjens, K., Thelen, A., & Servaas, L. (2021). Procevaluatie en Actieonderzoek versterking aanpak ondermijnende criminaliteit.

³ Boutellier, H., Boelens, M., Hermens, N., (juli 2019). Weerbare wijken tegen ondermijning. Contouren van een nieuwe strategie. Utrecht: Verwey Jonker instituut.

4

Zorg voor de juiste mensen op de juiste plek. Zij maken het verschil in de aanpak, zowel op operationeel vlak als in de samenwerking en aansturing.

3

Blijf reflecteren of je met de juiste dingen bezig bent. Heb daarbij oog voor de balans tussen het lange termijn doel en de roep om snelle resultaten

2

Werk aan een stevige coalitie, met commitment voor de duur en richting van de aanpak; rugdekking en oog voor de benodigde cultuurverandering.

1

Wat is het probleem? Is hier een gedeelde urgentie voor? Achterhaal het lokale krachtenveld waarmee je te maken hebt.

CULTUUROMSLAG

Een cultuuromslag vraagt om ...

een transitie van bestaande manieren van werken waarbinnen alle partners zich bewust zijn van andermans cultuur, gewoonten, routines en belangen en de onderlinge verschillen hiertussen.²

een aanpassing van de inzet vanuit sectoren binnen overheden en maatschappelijke organisaties naar een inzet die zich richt op de opstapel van problemen waarmee mensen kampen in hun leven en in hun buurt.¹

Ervaringen uit de praktijk

“Een uitdaging kan zijn dat je al snel onderdeel van een cultuur bent en opmerkingen worden in een organisatie snel gezien als ‘persoonlijke belangen’ of van een bepaalde afdeling. Externe prikkels vanuit buitenstaanders/ketenpartners zijn nodig om een cultuuromslag voor elkaar te krijgen.”

“Bewoners gebruiken bij het bewust worden van elkaars cultuur, gewoonten en routines. Burgers zouden invloed moeten hebben op wat er gebeurt in de organisaties”

“Hoe worden potjes besteed? Ondermijning is enorm breed, er is een systematische aanpak nodig om met zijn allen te kijken naar de samenhang van problemen en niet voor elk probleem een nieuw potje creëren. Dat is een andere manier van werken, hoe kijk je naar complexe problemen en hoe financier je deze?”

“Besef dat het om een ‘wicked problem’ gaat. Dit is niet op te lossen met projectsturing. Het gaat om een systeembenadering.”

Aan de slag met cultuuromslag

- ▶ Ga na op welke wijze de benadering binnen de wijkaanpak aansluit of juist afwijkt van bestaande werkwijzen en culturen van betrokken partners.
- ▶ Bepaal op basis daarvan óf en zo ja hoe, zaken binnen de betrokken organisaties anders aangevlogen moeten worden.

RANDVOORWAARDEN

Aan de slag met een wijkaanpak ondermijning?
Klik op de randvoorwaarden en ontdek welke al op orde zijn.

Het succes van een wijkaanpak met bijbehorende interventies is afhankelijk van de context waarbinnen deze plaatsvindt. Op basis van drie (recente) studies^{1,2,3} zijn we tot een set aan randvoorwaarden gekomen die van belang zijn voor de kracht van een wijkgerichte aanpak van ondermijning. De set aan randvoorwaarden zijn eind 2021 met de deelnemende gemeenten van de leerkring wijkaanpak ondermijning besproken, hierbij zijn praktijkervaringen met elkaar gedeeld. Om meer gevoel te geven bij de randvoorwaarden zijn deze praktijkvoorbeelden per randvoorwaarde in dit overzicht opgenomen.

¹ Uytterlinde, M., Boutellier, H., Meere, F. de, (september 2021). Perspectief bieden: bouwstenen voor de gebiedsgerichte aanpak van leefbaarheid en veiligheid in kwetsbare gebieden. Utrecht: Verwey Jonker instituut.

² Nelen, H., Wingerde, K. V., Moerland, R., Bisschop, L., Geurtjens, K., Thelen, A., & Servaas, L. (2021). Procevaluatie en Actieonderzoek versterking aanpak ondermijnende criminaliteit.

³ Boutellier, H., Boelens, M., Hermens, N., (juli 2019). Weerbare wijken tegen ondermijning. Contouren van een nieuwe strategie. Utrecht: Verwey Jonker instituut.

4

Zorg voor de juiste mensen op de juiste plek. Zij maken het verschil in de aanpak, zowel op operationeel vlak als in de samenwerking en aansturing.

3

Blijf reflecteren of je met de juiste dingen bezig bent. Heb daarbij oog voor de balans tussen het lange termijn doel en de roep om snelle resultaten

2

Werk aan een stevige coalitie, met commitment voor de duur en richting van de aanpak; rugdekking en oog voor de benodigde cultuurverandering.

1

Wat is het probleem? Is hier een gedeelde urgentie voor? Achterhaal het lokale krachtenveld waarmee je te maken hebt.

REFLECTIE & EVALUATIE

Reflectie en evaluatie vraagt om ...

gebruik maken van bestaande wetenschappelijke inzichten en bevindingen uit de praktijk.²

vastleggen van indicatoren waarmee het succes van interventies en de aanpak gemeten kan worden.²

kennis over andere projecten die gelijkwaardige thema's adresseren, elkaars werkwijzen en deskundigheid voor een betere samenwerking.²

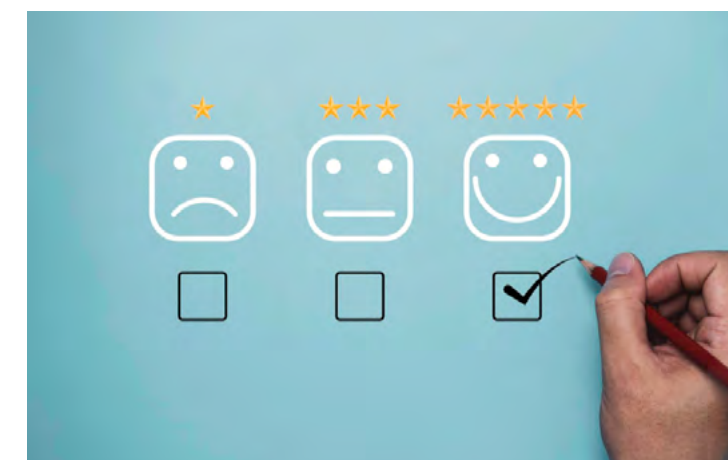
regelmatige reflectie op de eigen aanpak en evaluatie op de voortgang ten aanzien van de ambities en doelen die gezamenlijk gesteld.¹

evaluaties gedurende de looptijd van het project voor het in kaart brengen van punten van verbetering of successen van de samenwerking.²

Ervaringen uit de praktijk

"Een verbeterpunt kan zijn om meer effectmetingen te doen, als we zouden zien dat we 0.1 procent zijn gestegen in de wijk op veiligheid zou dat al veel betekenen. Dit gebeurt nu onvoldoende."

"Ervaringen van verschillende betrokkenen (professionals en bewoners) kunnen verschillen, met verschillende uitkomsten van effectmetingen tot gevolg. Probeer die verschillen te begrijpen en verklaren om tot een volledig begrip te komen."

Aan de slag met reflectie en evaluatie

- ▶ Ga voor je eigen wijkaanpak na of het helder is op welke indicatoren de successen van de aanpak gemeten kunnen worden.
- ▶ Zorg voor een repeterende afspraak waarin ruimte is voor evaluatie en reflectie op de aanpak

RANDVOORWAARDEN

Aan de slag met een wijkaanpak ondermijning?
Klik op de randvoorwaarden en ontdek welke al op orde zijn.

Het succes van een wijkaanpak met bijbehorende interventies is afhankelijk van de context waarbinnen deze plaatsvindt. Op basis van drie (recente) studies^{1,2,3} zijn we tot een set aan randvoorwaarden gekomen die van belang zijn voor de kracht van een wijkgerichte aanpak van ondermijning. De set aan randvoorwaarden zijn eind 2021 met de deelnemende gemeenten van de leerkring wijkaanpak ondermijning besproken, hierbij zijn praktijkervaringen met elkaar gedeeld. Om meer gevoel te geven bij de randvoorwaarden zijn deze praktijkvoorbeelden per randvoorwaarde in dit overzicht opgenomen.

¹ Uytterlinde, M., Boutellier, H., Meere, F. de, (september 2021). Perspectief bieden: bouwstenen voor de gebiedsgerichte aanpak van leefbaarheid en veiligheid in kwetsbare gebieden. Utrecht: Verwey Jonker instituut.

² Nelen, H., Wingerde, K. V., Moerland, R., Bisschop, L., Geurtjens, K., Thelen, A., & Servaas, L. (2021). Procesevaluatie en Actieonderzoek versterking aanpak ondermijnende criminaliteit.

³ Boutellier, H., Boelens, M., Hermens, N., (juli 2019). Weerbare wijken tegen ondermijning. Contouren van een nieuwe strategie. Utrecht: Verwey Jonker instituut.

4

Zorg voor de juiste mensen op de juiste plek. Zij maken het verschil in de aanpak, zowel op operationeel vlak als in de samenwerking en aansturing.

3

Blijf reflecteren of je met de juiste dingen bezig bent. Heb daarbij oog voor de balans tussen het lange termijn doel en de roep om snelle resultaten

2

Werk aan een stevige coalitie, met commitment voor de duur en richting van de aanpak; rugdekking en oog voor de benodigde cultuurverandering.

1

Wat is het probleem? Is hier een gedeelde urgentie voor? Achterhaal het lokale krachtenveld waarmee je te maken hebt.

SUCCESEN OP KORTE TERMIJN

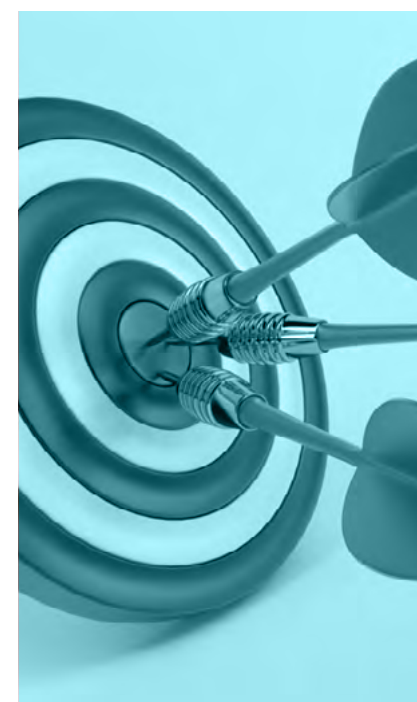
Korte termijn succes- sen vragen om ...

een balans tussen korte termijn resultaten en de lange termijn doelstellingen.²

beseft dat ontwikkeling van leefbaarheid in wijken vaak schoksgewijs loopt.¹

aandacht voor projecten en interventies waarbij succes-
sen op de korte termijn gere-
aliseerd kunnen worden om
het vertrouwen van burgers te
winnen en vast te houden.¹

projecten en interventies die
praktisch en uitvoerbaar zijn,
maar wel een bepaalde diep-
gang kennen.¹

Ervaringen uit de praktijk

“Het is heel belangrijk voor bestuur, raad en vooral inwoners om korte termijn succes-
sen te delen. Hoe klein het succes ook is,
het belangrijk dat je communiceert dat je
succesjes haalt, ook communicatie hierin
betrekken. Steeds laten zien dat je bezig bent
met een project.”

“Structureel communiceren van korte- en
lange termijn bereikte resultaten, de kracht
van de media wordt vaak onvoldoende
benut.”

“Gemeenten zijn niet goed in
het delen van successen.”

“Met korte termijn laagdrempelige
successen die zichtbaar zijn voor
inwoners creëren we vertrouwen in
de overheid.”

Aan de slag met korte termijn successen

- ▶ Ga binnen je eigen wijkaanpak en projectplan na of er interventies zijn die op korte termijn successen kunnen genereren.
- ▶ Werk samen met communicatiedeskundigen om een strategie te ontwikkelen waarbij zowel oog is voor de korte termijn successen als de lange termijn doelstellingen.

RANDVOORWAARDEN

Aan de slag met een wijkaanpak ondermijning?
Klik op de randvoorwaarden en ontdek welke al op orde zijn.

Het succes van een wijkaanpak met bijbehorende interventies is afhankelijk van de context waarbinnen deze plaatsvindt. Op basis van drie (recente) studies^{1,2,3} zijn we tot een set aan randvoorwaarden gekomen die van belang zijn voor de kracht van een wijkgerichte aanpak van ondermijning. De set aan randvoorwaarden zijn eind 2021 met de deelnemende gemeenten van de leerkring wijkaanpak ondermijning besproken, hierbij zijn praktijkervaringen met elkaar gedeeld. Om meer gevoel te geven bij de randvoorwaarden zijn deze praktijkvoorbeelden per randvoorwaarde in dit overzicht opgenomen.

¹ Uytterlinde, M., Boutellier, H., Meere, F. de, (september 2021). Perspectief bieden: bouwstenen voor de gebiedsgerichte aanpak van leefbaarheid en veiligheid in kwetsbare gebieden. Utrecht: Verwey Jonker instituut.

² Nelen, H., Wingerde, K. V., Moerland, R., Bisschop, L., Geurtjens, K., Thelen, A., & Servaas, L. (2021). Procesevaluatie en Actieonderzoek versterking aanpak ondermijnende criminaliteit.

³ Boutellier, H., Boelens, M., Hermens, N., (juli 2019). Weerbare wijken tegen ondermijning. Contouren van een nieuwe strategie. Utrecht: Verwey Jonker instituut.

4

Zorg voor de juiste mensen op de juiste plek. Zij maken het verschil in de aanpak, zowel op operationeel vlak als in de samenwerking en aansturing.

3

Blijf reflecteren of je met de juiste dingen bezig bent. Heb daarbij oog voor de balans tussen het lange termijn doel en de roep om snelle resultaten

2

Werk aan een stevige coalitie, met commitment voor de duur en richting van de aanpak; rugdekking en oog voor de benodigde cultuurverandering.

1

Wat is het probleem? Is hier een gedeelde urgentie voor? Achterhaal het lokale krachtenveld waarmee je te maken hebt.

ONAFHANKELIJKE PROCESBEGELEIDING

Onafhankelijke procesbegeleiding vraagt om ...

vaardigheden om verschillende sectoren met elkaar te verbinden en te fungeren als de drijvende kracht achter de verandering.¹

een onafhankelijke procesleider, die helpt de focus te houden op lange termijn doelen en minder op de kortetermijnbelangen van de verschillende organisaties.¹

de vaardigheden om oog te hebben voor het collectieve belang en de individuele belangen van de deelnemende partijen.²

Ervaringen uit de praktijk

"Iemand moet de aap op zijn schouder hebben en de regie nemen op een gebiedsgerichte ontwikkeling, centrale sturing is nodig, er gebeurt niets vanzelf."

Aan de slag met onafhankelijke procesbegeleiding

- Stel een onafhankelijke procesregisseur aan om de wijkaanpak te begeleiden, waarbij deze persoon sterk is in het creëren van verbinding tussen alle betrokken partijen.

RANDVOORWAARDEN

Aan de slag met een wijkaanpak ondermijning?
Klik op de randvoorwaarden en ontdek welke al op orde zijn.

Het succes van een wijkaanpak met bijbehorende interventies is afhankelijk van de context waarbinnen deze plaatsvindt. Op basis van drie (recente) studies^{1,2,3} zijn we tot een set aan randvoorwaarden gekomen die van belang zijn voor de kracht van een wijkgerichte aanpak van ondermijning. De set aan randvoorwaarden zijn eind 2021 met de deelnemende gemeenten van de leerkring wijkaanpak ondermijning besproken, hierbij zijn praktijkervaringen met elkaar gedeeld. Om meer gevoel te geven bij de randvoorwaarden zijn deze praktijkvoorbeelden per randvoorwaarde in dit overzicht opgenomen.

¹ Uytterlinde, M., Boutellier, H., Meere, F. de, (september 2021). Perspectief bieden: bouwstenen voor de gebiedsgerichte aanpak van leefbaarheid en veiligheid in kwetsbare gebieden. Utrecht: Verwey Jonker instituut.

² Nelen, H., Wingerde, K. V., Moerland, R., Bisschop, L., Geurtjens, K., Thelen, A., & Servaas, L. (2021). Procesevaluatie en Actieonderzoek versterking aanpak ondermijnende criminaliteit.

³ Boutellier, H., Boelens, M., Hermens, N., (juli 2019). Weerbare wijken tegen ondermijning. Contouren van een nieuwe strategie. Utrecht: Verwey Jonker instituut.

4

Zorg voor de juiste mensen op de juiste plek. Zij maken het verschil in de aanpak, zowel op operationeel vlak als in de samenwerking en aansturing.

3

Blijf reflecteren of je met de juiste dingen bezig bent. Heb daarbij oog voor de balans tussen het lange termijn doel en de roep om snelle resultaten

2

Werk aan een stevige coalitie, met commitment voor de duur en richting van de aanpak; rugdekking en oog voor de benodigde cultuurverandering.

1

Wat is het probleem? Is hier een gedeelde urgentie voor? Achterhaal het lokale krachtenveld waarmee je te maken hebt.

KENNIS, MANDAAT EN VERTROUWEN

Kennis, mandaat en vertrouwen vraagt om ...

korte lijnen tussen samenwerkingspartners en wederzijds vertrouwen en begrip in elkaars kennis en kunde.²

vertrouwen in de cultuur, belangen en werkwijzen van de verschillende partners.²

inzicht in elkaar, en de werkwijzen en deskundigheid van alle partners.²

multidisciplinaire teams waar de leden van het projectteam mandaat hebben om vanuit hun eigen organisatie de uitvoeringskracht te bevorderen.²

handelings- en experimenteer ruimte (discretionaire ruimte) voor de medewerkers die betrokken zijn bij de aanpak, om zo de wijkaanpak verder te laten groeien.^{1,3}

duidelijke kennis over welke informatie iedere partner heeft en de regels omtrent informatiedeling.²

Ervaringen uit de praktijk

Succesfactor: 'Vertrouwen vanuit het bestuur richting de professionals in het maken van de juiste keuzes'.

Aan de slag met kennis, mandaat en vertrouwen

- Zorg dat er voldoende ruimte is om organisaties écht kennis met elkaar te laten maken waarbij aandacht is voor cultuur, belangen en werkwijzen.
- Maak gezamenlijk een overzicht van de typen informatie die iedere partner heeft en de (on) mogelijkheden om informatie met andere partners te delen.

RANDVOORWAARDEN

Aan de slag met een wijkaanpak ondermijning?
Klik op de randvoorwaarden en ontdek welke al op orde zijn.

Het succes van een wijkaanpak met bijbehorende interventies is afhankelijk van de context waarbinnen deze plaatsvindt. Op basis van drie (recente) studies^{1,2,3} zijn we tot een set aan randvoorwaarden gekomen die van belang zijn voor de kracht van een wijkgerichte aanpak van ondermijning. De set aan randvoorwaarden zijn eind 2021 met de deelnemende gemeenten van de leerkring wijkaanpak ondermijning besproken, hierbij zijn praktijkervaringen met elkaar gedeeld. Om meer gevoel te geven bij de randvoorwaarden zijn deze praktijkvoorbeelden per randvoorwaarde in dit overzicht opgenomen.

¹ Uytterlinde, M., Boutellier, H., Meere, F. de, (september 2021). Perspectief bieden: bouwstenen voor de gebiedsgerichte aanpak van leefbaarheid en veiligheid in kwetsbare gebieden. Utrecht: Verwey Jonker instituut.

² Nelen, H., Wingerde, K. V., Moerland, R., Bisschop, L., Geurtjens, K., Thelen, A., & Servaas, L. (2021). Procevaluatie en Actieonderzoek versterking aanpak ondermijnende criminaliteit.

³ Boutellier, H., Boelens, M., Hermens, N., (juli 2019). Weerbare wijken tegen ondermijning. Contouren van een nieuwe strategie. Utrecht: Verwey Jonker instituut.

4

Zorg voor de juiste mensen op de juiste plek. Zij maken het verschil in de aanpak, zowel op operationeel vlak als in de samenwerking en aansturing.

3

Blijf reflecteren of je met de juiste dingen bezig bent. Heb daarbij oog voor de balans tussen het lange termijn doel en de roep om snelle resultaten

2

Werk aan een stevige coalitie, met commitment voor de duur en richting van de aanpak; rugdekking en oog voor de benodigde cultuurverandering.

1

Wat is het probleem? Is hier een gedeelde urgentie voor? Achterhaal het lokale krachtenveld waarmee je te maken hebt.

JUISTE PROFESSIONAL

De inzet van juiste professionals vraagt om...

bevlogen professionals die het verschil kunnen maken met goed gevoel voor ondernemen en het maken van strategische keuzes.¹

continuïteit van het personeel dat in de frontlinie van de wijkaanpak aan het werk is.¹

professionals met relevante kennis en expertise over de problematiek en het fenomeen, hierdoor is er voldoende feeling en kan er gebruik gemaakt worden van de juiste connecties.²

het aanhaken van de juiste expertises die voor de aanpak van het probleem noodzakelijk zijn.²

enthousiasme, energie en drive bij de professionals en betrokken gezagsdragers.²

creativiteit in het behouden van de mensen met de juiste kennis, kunde en ervaring.²

Ervaringen uit de praktijk

“...Het invliegen van externen kan ook helpen, de juiste mensen op de juiste plek te krijgen.”

Aan de slag met juiste professionals

- Ga aan de hand van de problematiek in de wijk na welke expertise noodzakelijk is in de wijkaanpak en ga op basis daarvan na of binnen de huidige bezetting van het projectteam de juiste mensen betrokken zijn.

INTERVENTIES

Wil je je oriënteren op concrete interventies? Hier vind je een lijst met toegepaste interventies in de 11 leerkring gemeenten.

De beschrijvingen zijn bewust beknopt gehouden. De lijst is bedoeld om je te inspireren en een denkrichting te bieden. Heb je behoefte aan meer informatie? Neem dan contact op met de accountmanager van je district of basisteam.

Zie je een interventie die past bij het doel van je wijkaanpak en wil je uitzoeken hoe je deze kunt vertalen naar jouw lokale context? Probeer dan te ontdekken welke werkzame principes in de interventie zitten. De [lijst met startvragen](#) kan je hierbij helpen.

SAMENWERKING

Inrichten handhavings-knelpunt

Doel of activiteit: gezamenlijk coördineren en oppakken van meldingen ondermijning.

Beoogd resultaat: drugshandel en daaraan gerelateerde overlast en geweldsincidenten terugdringen.

PACT-aanpak

Doel of activiteit: een opgavegerichte aanpak, waarbij een beperkt aantal partners door intensieve, inhoudelijke samenwerking nieuwe resultaten bereikt voor inwoners, vanuit een eigen verantwoordelijkheid, maar met wederzijdse afhankelijkheden.

Beoogd resultaat: aansluiten bij behoefte inwoners en wijk, ontplooiën nieuwe activiteiten en werkwijzen.

Intensieve Leefbaarheids-aanpak (ILA)

Doel of activiteit: gezamenlijke aanpak van gemeente, corporaties en politie waarin afspraken zijn gemaakt over inzet, middelen en informatie uitwisseling. Dit om criminaliteit en ondermijning in wijken tegen te gaan.

Beoogd resultaat: verhogen leefbaarheid, aanpakken overlast en criminaliteit

INFORMATIEPOSITIE, TRENDS, SIGNALEREN

Criminaliteitsbeeld-analyse

Doel of activiteit: laten doen van onderzoek om een beeld te vormen van de criminaliteit in een bepaalde wijk. Op basis van dit onderzoek samen met de partners en inwoners acties formuleren om dit te vermindern.

Beoogd resultaat: werken aan bewustwording en draagvlak onder ketenpartners en inwoners.

Informatieknooppunt versterken

Doel of activiteit: inrichten dashboard jeugdcriminaliteit, applicatie 'Pandora Intelligence'.

Beoogd resultaat: meer zicht op ondermijning en trends.

Deelname "City deals"

Doel of activiteit: ontwikkeling applicatie en trainingen.

Beoogd resultaat: Meer zicht op trends in de wijk.

Aanmaken focusgroepen

Doel of activiteit: gericht gesprekken aan gaan met een aantal focusgroepen.

Beoogd resultaat: beter zicht en kennis van de trends en verbinding met doelgroepen.

Intel-cel

Doel of activiteit: gericht data verzamelen en delen tussen convenantpartners over verdachte personen of objecten.

Beoogd resultaat: beter inzicht in het gedrag van een aantal verdachten, betere afstemming tussen convenantpartners.

Inzet stadsmarinier of BOA's ondermijning

Doel of activiteit: zichtbaar aanwezig zijn in de buurt en het direct oppakken van signalen van ondermijning.

Beoogd resultaat: hogere meldingsbereidheid, korte lijnen partners, zichtbaarheid.

Inzet relatiemanager of straatversterkers

Doel of activiteit: ophalen van wensen en opgaven uit de buurt en deze uitzetten in de gemeentelijke organisatie.

Beoogd resultaat: meer vertrouwen en groter draagvlak onder inwoners.

HULPVERLENING

Actief aanbieden van hulpverleningstrajecten aan drugsgebruikers

Doel of activiteit: inzetten van trajecten GGZ behandeling.

Beoogd resultaat: verhoogde weerbaarheid drugsgebruikers.

Achter de Voordeur

Doel of activiteit: actief hulvragen bij inwoners ophalen.

Beoogd resultaat: verhoogde weerbaarheid inwoners.

JEUGD

Uitbreiden jongerenwerk

Doel of activiteit: aanbieden van extra sport, coaching en activiteiten.

Beoogd resultaat: minder jeugd overlast, verbinding preventief en repressief, meer zicht op wat er speelt

Halt-lessen

Doel of activiteit: extra lessen van Bureau Halt op het gebied van bewustwording ondermijning voor kinderen in klas 1 en 2 van het VO.

Beoogd resultaat: grotere bewustwording van de gevaren van criminaliteit bij kinderen en ouders.

Grote Broer, Grote Zus

Doel of activiteit: samen met jongeren de veiligheid in de wijk bevorderen

Beoogd resultaat: bereiken en begeleiden van jongeren. Voorkomen van criminaliteit.

Inzet rolmodellen

Doel of activiteit: trainen, opleiden en ondersteunen van personen met een specifieke achtergrond.

Beoogd resultaat: bereiken van moeilijk toegankelijke doelgroepen en bieden van ondersteuning.

Politiekids

Doel of activiteit: project waarbij kinderen van 6 t/m 10 jaar met hun ouders betrokken worden bij het politiewerk. De jonge deelnemers helpen de politie bij laagdrempelige acties.

Beoogd resultaat: een goede relatie opbouwen en zo voorkomen dat de kinderen criminele activiteiten ontwikkelen.

Kinderwijkraad

Doel of activiteit: kinderen krijgen via de kinderkijkraad de kans om zelf plannen te ontwikkelen voor wat zij belangrijk vinden voor hun buurt. Juist in wijken waar zij in kwetsbare omstandigheden leven, biedt het hen ruimte om dingen voor elkaar te krijgen.

Beoogd resultaat: betrekken van kinderen, goede contacten, voorkomen van criminaliteit.

COMMUNICATIE EN AWARENESS

Communicatiestrategie voor specifiek gebied

Doel of activiteit: opstellen wijk-veiligheidsagenda's, buurtpreventieprojecten, delen resultaten via mediaplatformen.

Beoogd resultaat: actievare deelname inwoners, meer meldingsbereidheid.

Inzet "Bijtende Bende"

Doel of activiteit: er wordt middels een opvallende bus aandacht gevraagd voor het thema ondermijning in een gemeente.

Beoogd resultaat: grotere awareness onder inwoners en jeugdigen.

TOEZICHT, CONTROLE, HANDHAVING

Instellen Veiligheidsrisicogebied

Doel of activiteit: fouilleer acties, controles en aanhoudingen.

Beoogd resultaat: minder illegaal wapenbezit & meer draagvlak inwoners.

Camera toezicht

Doel of activiteit: plaatsen van een camera gericht op een woning of straat.

Beoogd resultaat: meer toezicht op een woning, straat of wijk door gemeente en politie. Herstel vertrouwen onder inwoners na een incident.

Integrale controles

Doel of activiteit: convenant partners voeren gezamenlijk controles uit. Gebruik maken van verschillende expertises en juridische mogelijkheden.

Beoogd resultaat: meervoudige aanpak van ondermijning en tegen gaan van criminaliteit

Integrale handhaving acties

Doel of activiteit: meerdere instanties werken samen om gericht en veelvuldig controles uit te voeren in de openbare ruimte, in woningen en bij bedrijven.

Beoogd resultaat: verhogen leefbaarheid en veiligheid in een gebied.

(THEMA)GERICHTE AANPAK

Wapendepot

Doel of activiteit: regelmatige wapen inleveracties door politie, gemeenten en scholen.

Beoogd resultaat: minder illegaal wapenbezit, meer draagvlak inwoners.

Persoonsgerichte-aanpak

Doel of activiteit: instanties stellen per persoon een plan op met daarin acties geformuleerd om crimineel gedrag te stoppen

Beoogd resultaat: Merhogen leefbaarheid en veiligheid in een gebied

(Criminele) families en gezinnen-aanpak

Doel of activiteit: een (gezins) coach gaat bij meerdere gezinnen op bezoek en probeert basale dingen als huisvesting, eten en inkomen op orde te maken. Zodra dat is gelukt,

begeleidt hij hen bij een leven in de bovenwereld.

Beoogd resultaat: door intensieve begeleiding terugval voorkomen en intergenerationele overdracht stoppen

Focusgebied winkelstraten

Doel of activiteit: gezamenlijke inspanning van gemeenten en partners in een straat of wijk om het gevoel van veiligheid te herstellen of te verbeteren.

Beoogd resultaat: herstel van veiligheid of leefbaarheid in een specifiek omschreven gebied.

Aanpak bedrijventerreinen

Doel of activiteit: een set van activiteiten die gericht om meer zichtte krijgen op de activiteiten in het gebied, het verkrijgen van een groter bewustzijn onder ondernemers en het opwerpen van nieuwe barrières tegen criminaliteit.

Beoogd resultaat: gezond ondernemersklimaat in een bepaalde wijk of gebied.

Aanpak resort- en recreatie-terreinen

Doel of activiteit: een set van activiteiten om op een gefaseerde wijze te werken aan een resort- en recreatie-terreinen die, in overeenstemming met het bestemmingsplan, gebruikt wordt voor recreatie en niet voor permanente bewoning.

Beoogd resultaat: verhogen leefbaarheid en veiligheid op het recreatieterrein en tegen gaan ondermijning.

Wil je meer weten over deze interventies of wil je weten waar deze interventie wordt toegepast?

Neem dan contact op met de accounthouder van jouw district of basisteam.

LIJST MET STARTVRAGEN

Werkzame principes boven tafel krijgen

Een succesvolle interventie van de ene gemeente is niet zomaar overdraagbaar naar een andere gemeente. Maar wat is nu eigenlijk het feitelijke onderliggende "werkzame principe" uit die interventie waarmee je aan de slag wil gaan? Wat maakt nou dat een interventie succesvol is? Welke elementen moet je overnemen als je eenzelfde succesvolle interventie wil realiseren in je eigen gemeente?

Neem de interventie in gedachten die je in je eigen wijk of gemeente zou willen inzetten. Beantwoord deze vragen zo precies mogelijk, bij voorkeur samen met de 'eigenaar' van de interventie:

- ▶ Waarom denk je dat deze interventie passend is voor wat jij wilt bereiken? (om jouw beoogde doelen te halen?)
- ▶ Hoe zorgde deze interventie ervoor dat er in een andere gemeente/wijk veranderingen zijn opgetreden?
- ▶ Welke onderdelen van de interventie hebben ervoor gezorgd dat de interventie de gewenste uitwerking had?
- ▶ Wat werkte precies? Voor wie of welke doelgroep? Onder welke omstandigheden?
- ▶ Op welke manier kon je zien dat deze interventie de moeite waard was?
- ▶ In hoeverre is jouw lokale context vergelijkbaar met de context waar de interventie al is toegepast? Waar zitten verschillen?
- ▶ Hoe kun je de interventie aanpassen aan jouw omstandigheden (doelgroep, locatie)?

klik op een
lampje voor de
beschrijving van
het werkzame
principe

WERKZAME PRINCIPES

Werkzame principes zijn de ingrediënten die een aanpak succesvol maken. Heb je zicht op de werkzame principes van je interventies?

We beschrijven zes werkzame principes, waarvan de universele werkzaamheid zeer waarschijnlijk is. Dat doen we aan de hand van drie vragen: 1. Hoe werkt het principe? 2. Hoe kun je het toepassen? 3. Waar moet je rekening mee houden? Ook wordt aangegeven binnen welke literatuur / theorieën je meer te weten kunt komen over dit werkzame principe.

Om zelf achter het werkzame principe van een interventie te komen, is het van belang de juiste vragen aan jezelf of een collega te stellen. De [lijst met startvragen](#) kan daarbij behulpzaam zijn.

BEKEND MAAKT BEMIND

Hoe werkt het principe?

- ▶ Veelvuldig aanwezig en zichtbaar zijn (in de wijk, op social media, op straat, op bijeenkomsten, in de krant) geeft mensen een vertrouwd gevoel.
- ▶ Dit vertrouwde gevoel draagt bij aan positievere beeldvorming over-en-weer en aan meer vertrouwen in elkaar.

Hoe kun je het toepassen?

- ▶ Bij het gezamenlijk optrekken in de wijk; door gemeente, politie, woningcorporatie en welzijnsorganisatie.
- ▶ Ga regelmatig wijk in en kom aan de deur.
- ▶ Stel vragen, luister en neem de tijd.
- ▶ Communiceer open, duidelijk, regelmatig en tijdig met bewoners.
- ▶ Wees toegankelijk en gemakkelijk benaderbaar; plaats bijv. een tijdelijke buurttent.
- ▶ Maak gebruik van persoonlijke communicatie (bijv. kerstkaarten) en sluit aan bij bestaande groepen in de buurt.

Waar moet je rekening mee houden?

Het 'meer bekend maakt meer bemind' effect treedt op bij mensen die neutraal tot positief gezind zijn ten opzichte van bv gemeente, politie, woningcorporatie of welzijnsorganisatie.

Verhaal uit de praktijk van gemeente Bergen op Zoom

Leestips bij dit werkzame principe

mere-exposure effect
familiarity principle
vertrouwen

Chetverikov, A. (2014). Warmth of familiarity and chill of error: Affective consequences of recognition decisions, *Cognition and Emotion*, 28:3, 385-415, DOI: 10.1080/02699931.2013.833085

Brockner, J., & Swap, W. C. (1976). Effects of repeated exposure and attitudinal similarity on self-disclosure and interpersonal attraction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 33(5), 531-540. doi:10.1037/0022-3514.33.5.531

Reis, H. T., Maniaci, M. R., Capriello, P. A., Eastwick, P. W., & Finkel, E. J. (2011). Familiarity does indeed promote attraction in live interaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(3), 557-570. doi:10.1037/a0022885

Blonk, R. (2021). Menselijke maat. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 37(3), 293-295.

klik op een
lampje voor de
beschrijving van
het werkzame
principe

WERKZAME PRINCIPES

Werkzame principes zijn de ingrediënten die een aanpak succesvol maken. Heb je zicht op de werkzame principes van je interventies?

We beschrijven zes werkzame principes, waarvan de universele werkzaamheid zeer waarschijnlijk is. Dat doen we aan de hand van drie vragen: 1. Hoe werkt het principe? 2. Hoe kun je het toepassen? 3. Waar moet je rekening mee houden? Ook wordt aangegeven binnen welke literatuur / theorieën je meer te weten kunt komen over dit werkzame principe.

Om zelf achter het werkzame principe van een interventie te komen, is het van belang de juiste vragen aan jezelf of een collega te stellen. De [lijst met startvragen](#) kan daarbij behulpzaam zijn.

SOORT ZOEKT SOORT

Hoe werkt het principe?

- Gelijkheid (bijv. leeftijd, geslacht, achtergrond, etniciteit, persoonlijkheid, interesses) vergroot 'aantrekkingskracht'. Mensen hebben vaak een voorkeur voor wat hetzelfde is, en accepteren gemakkelijker hulp van mensen die op hen lijken.
- Mensen die hetzelfde zijn of hebben meegemaakt, hebben beter begrip van de problematiek en de leefwereld van de doelgroep, en kunnen als gevolg hiervan een sterkere invloed op hen uitoefenen

Hoe kun je het toepassen?

- Bij het inzetten van gezinscoaches. Probeer een coach in te zetten die overeenkomsten heeft met het gezin; iemand die dezelfde taal spreekt, iemand die een soortgelijke achtergrond heeft, iemand die de leefwereld van het gezin begrijpt.
- Bij social media campagnes en andere (online) uitingen. Maak gebruik van 'herkenbare' personen waar de doelgroep zich aan kan spiegelen; denk aan taalgebruik, uiterlijk, manier van doen.

Waar moet je rekening mee houden?

De aantrekkingskracht van waargenomen gelijkheid werkt vooral onbewust. Het draait echter niet alleen om onbewust waargenomen gelijkheid. Andere aspecten van de interventie (in dit voorbeeld: van de coach of de campagne) die bewust(er) worden waargenomen moeten ook van goede kwaliteit zijn. De professionele kwaliteiten van de coach spelen bijv. een grote rol; de coach moet in staat zijn een positieve werkrelatie te creëren met het gezin. En de inhoudelijke kwaliteit van een campagne (bijv. laten zien hoe het gewenste gedrag uitgevoerd kan worden) moet ook in orde zijn.

Verhaal uit de praktijk
van gemeente Tilburg

Leestip bij dit
werkzame principe

Similarity | liking principle

Cialdini, R. B. (2006). *Influence: the psychology of persuasion*, revised edition. New York: William Morrow.

klik op een
lampje voor de
beschrijving van
het werkzame
principe

WERKZAME PRINCIPES

Werkzame principes zijn de ingrediënten die een aanpak succesvol maken. Heb je zicht op de werkzame principes van je interventies?

We beschrijven zes werkzame principes, waarvan de universele werkzaamheid zeer waarschijnlijk is. Dat doen we aan de hand van drie vragen: 1. Hoe werkt het principe? 2. Hoe kun je het toepassen? 3. Waar moet je rekening mee houden? Ook wordt aangegeven binnen welke literatuur / theorieën je meer te weten kunt komen over dit werkzame principe.

Om zelf achter het werkzame principe van een interventie te komen, is het van belang de juiste vragen aan jezelf of een collega te stellen. De [lijst met startvragen](#) kan daarbij behulpzaam zijn.

EERST ZIEN DAN GELOVEN

Hoe werkt het principe?

- ▶ Laten zien dat bepaald gedrag niet getolereerd wordt, laat zien wat de norm is qua gedrag.
- ▶ Laten zien dat je doet wat je zegt is bevorderlijk voor je geloofwaardigheid.

Hoe kun je het toepassen?

- ▶ Bij het aanspreken/oppakken/verwijderen van overlastgevende personen. Het op een zichtbare manier verwijderen van personen stelt een voorbeeld voor anderen, maakt duidelijk dat criminaliteit serieus wordt genomen en werkt afschrikwekkend.
- ▶ Bij het optreden tegen ongewenst gedrag en de zichtbare gevolgen daarvan. Zichtbaar handhaven laat zien wat de geldende regels zijn en vergroot de waargenomen 'pakkans' bij toeschouwers en andere aanwezigen.
- ▶ Bij het schoon, heel en veilig houden van de buurt: het aanpakken van zichtbare signalen van kleine criminaliteit, verloederen en (norm)overtreding voorkomt verder verval.

Waar moet je rekening mee houden?

Het zichtbaar optreden tegen 'kleine' (norm) overtredingen (bijv. opruimen van zwerfafval, verkeerd geplaatste fietsen) laat aan mensen de ene kant zien wat de regels zijn en voorkomt dat er steeds meer kleine (norm)overtredingen plaatsvinden. Aan de andere kant vinden sommige mensen juist dat actie ondernomen moet worden om zware vergrijpen en criminaliteit tegen te gaan, i.p.v. te focussen op lichtere overtredingen. Het is belangrijk om hier een goede balans in te vinden. Het tonen van interventies en resultaten kan ook een gevoel van onveiligheid te weegbrengen doordat hiermee ook zichtbaar wordt wat er allemaal mis was.

Verhaal uit de praktijk
van gemeente Breda

Leestips bij dit werkzame principe

Broken window principle

Stokkom, B. van (2008). Symbolen van orde en wanorde. 'Broken windows policing' en de bestrijding van overlast en buurtverval, Den Haag: Elsevier, Politie en Wetenschap.

Braga, A.A., Welsh, B.C., & Schnell, C. (2015). Can Policing Disorder Reduce Crime? A Systematic Review and Meta-analysis. *Journal of Research in Crime and Delinquency*. 52 (4): 567-588. doi:10.1177/0022427815576576.

klik op een
lampje voor de
beschrijving van
het werkzame
principe

WERKZAME PRINCIPES

Werkzame principes zijn de ingrediënten die een aanpak succesvol maken. Heb je zicht op de werkzame principes van je interventies?

We beschrijven zes werkzame principes, waarvan de universele werkzaamheid zeer waarschijnlijk is. Dat doen we aan de hand van drie vragen: 1. Hoe werkt het principe? 2. Hoe kun je het toepassen? 3. Waar moet je rekening mee houden? Ook wordt aangegeven binnen welke literatuur / theorieën je meer te weten kunt komen over dit werkzame principe.

Om zelf achter het werkzame principe van een interventie te komen, is het van belang de juiste vragen aan jezelf of een collega te stellen. De [lijst met startvragen](#) kan daarbij behulpzaam zijn.

SOCIALE BEWIJSKRACHT

Hoe werkt het principe?

- Mensen kijken naar anderen om vast te stellen wat gangbaar is.
- Vooral in onduidelijke, nieuwe situaties waar mensen nog niet weten welk gedrag er verwacht wordt of waar mensen onzeker zijn over de beste keuze kijken mensen naar wat andere mensen in een soortgelijke situatie doen of gedaan hebben. Als veel mensen een bepaalde keuze hebben gemaakt of een bepaalde overtuiging hebben zal dat wel juist zijn, is de gedachte.

Hoe kun je het toepassen?

- In communicatiemateriaal en andere uitingen; door te communiceren over het aantal mensen dat bepaald gedrag (wat anders onzichtbaar blijft) heeft vertoond. Bijvoorbeeld tijdens een campagne om meldingsbereidheid te vergroten laten zien hoe sterk het aantal meldingen is gestegen. Mensen die twijfelen om te melden kunnen hiermee over de streep getrokken worden omdat ze nu zien dat veel mensen in vergelijkbare, onduidelijke situaties wel melden.

Waar moet je rekening mee houden?

Dit effect treedt op in situaties waarin het onduidelijk is wat passend gedrag is en waarin mensen zich onzeker voelen over welke beslissing te nemen.

Hoe concreter het gewenste gedrag zichtbaar is, hoe beter.

Voorkom dat het overkomt als een trucje. Als mensen het gevoel krijgen dat getallen of andere gegevens niet waar zijn, keert dit principe zich tegen je.

Verhaal uit de praktijk
van gemeente Best

Leestips bij dit
werkzame principe

Social proof principle

Cialdini, R. B. (2006). Influence: the psychology of persuasion, revised edition. New York: William Morrow.

klik op een
lampje voor de
beschrijving van
het werkzame
principe

WERKZAME PRINCIPES

Werkzame principes zijn de ingrediënten die een aanpak succesvol maken. Heb je zicht op de werkzame principes van je interventies?

We beschrijven zes werkzame principes, waarvan de universele werkzaamheid zeer waarschijnlijk is. Dat doen we aan de hand van drie vragen: 1. Hoe werkt het principe? 2. Hoe kun je het toepassen? 3. Waar moet je rekening mee houden? Ook wordt aangegeven binnen welke literatuur / theorieën je meer te weten kunt komen over dit werkzame principe.

Om zelf achter het werkzame principe van een interventie te komen, is het van belang de juiste vragen aan jezelf of een collega te stellen. De [lijst met startvragen](#) kan daarbij behulpzaam zijn.

TIMING IS EVERYTHING

Hoe werkt het principe?

- ▶ Gedragsverandering verloopt in fasen; een interventie of actie moet aansluiten bij de behoeften, kennis, kunde en motieven van de doelgroep op dat moment.
- ▶ Een verandering of gebeurtenis in iemands leven kan zorgen voor het openstaan voor nieuwe inzichten/acties.

Hoe kun je het toepassen?

- ▶ Vraag je af in welke volgorde en op welk moment verschillende elementen van een interventie nadruk moeten krijgen.
- ▶ Grijp momenten aan waarbij zich grote veranderingen voordoen in gezinnen (bijv. kind krijgen) om (opnieuw) contact te maken en invloed uit te oefenen.
- ▶ Investeer in het leren kennen van de doelgroep. Wat is er in deze fase nodig om te begeleiden naar nieuwe gewoonten?
- ▶ Wees scherp op wanneer een goed moment zich voordoet om iemand (opnieuw) te betrekken of te benaderen.

Waar moet je rekening mee houden?

Het is niet gemakkelijk om er vooraf achter te komen wanneer zich grote veranderingen voordoen in iemands leven, of wanneer het juiste moment zich voordoet om invloed uit te oefenen. Het vereist tijd en aandacht om de doelgroep oprecht te leren kennen.

Verhaal uit de praktijk
van gemeente Meierijstad

Leestip bij dit werkzame principe

Habit theory

Wood, W. (2019). Good habits, bad habits: The science of making positive changes that stick. Pan Macmillan.

klik op een
lampje voor de
beschrijving van
het werkzame
principe

WERKZAME PRINCIPES

Werkzame principes zijn de ingrediënten die een aanpak succesvol maken. Heb je zicht op de werkzame principes van je interventies?

We beschrijven zes werkzame principes, waarvan de universele werkzaamheid zeer waarschijnlijk is. Dat doen we aan de hand van drie vragen: 1. Hoe werkt het principe? 2. Hoe kun je het toepassen? 3. Waar moet je rekening mee houden? Ook wordt aangegeven binnen welke literatuur / theorieën je meer te weten kunt komen over dit werkzame principe.

Om zelf achter het werkzame principe van een interventie te komen, is het van belang de juiste vragen aan jezelf of een collega te stellen. De [lijst met startvragen](#) kan daarbij behulpzaam zijn.

SOM IS MEER DAN HET GEHEEL DER DELEN

Hoe werkt het principe?

- ▶ In teams en samenwerkingsverbanden zijn normen en werkwijzen minstens zo bepalend voor de effectiviteit als de kwaliteiten van de individuele partners.
- ▶ Een interventie is vaak onderdeel van een groter geheel aan interventies en activiteiten binnen een wijkaanpak ondermijning. Het op elkaar afstemmen en in samenhang plannen en uitvoeren van verschillende interventies is een belangrijke sleutel tot succes.

Hoe kun je het toepassen?

- ▶ Creëer wederzijdse afhankelijkheid: goede samenwerking (en afstemming) is noodzakelijk om het uiteindelijke doel te bereiken. Geen van de partners (en interventies) kan het alleen.
- ▶ Formuleer een einddoel dat van alle partners (en interventies) samen is en tegelijk betekenis heeft voor de individuele partners (en interventies).
- ▶ Maak heldere afspraken over hoe informatie wordt gedeeld en hoe besluiten worden genomen.
- ▶ Creëer een psychologisch veilige werksituatie waarin iedere partner vrijuit kan spreken en durft bij te dragen.

Waar moet je rekening mee houden?

Zie '[Een gezamenlijke visie](#)' bij de randvoorwaarden.

Verhaal uit de praktijk
van gemeente Maashorst

Leestip bij dit
werkzame principe

[Kerstholt, J. H., Vos, P. M., & de Koning, L. \(2020\).](#) Samen tegen ondermijnende criminaliteit: een nieuwe integrale aanpak.

[Zoet zuur zout bitter](#)

Colofon

Mei 2022

Auteurs:

Tineke Hof, MSc

Eefje Smits-Clijssen, MSc

Dr. Remco Wijn

Celestine de Zeeuw, MSc

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Remco Wijn (remco.wijn@TNO.nl) of Bram Eindhoven (Bram.Eindhoven@taskforce-riec.nl) of mailen naar het algemene mailadres weerbarewijken@taskforce-riec.nl.

Opdrachtgever:

Taskforce-RIEC Brabant-Zeeland

Projectbegeleider:

Bram Eindhoven

Projectnummer

060.47806

Rapportnummer

TNO 2022 P10864

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van TNO.

Indien dit rapport in opdracht werd uitgebracht, wordt voor de rechten en verplichtingen van opdrachtgever en opdrachtnemer verwezen naar de Algemene Voorwaarden voor opdrachten aan TNO, dan wel de betreffende terzake tussen de partijen gesloten overeenkomst.

Het ter inzage geven van het TNO-rapport aan direct belanghebbenden is toegestaan.

© 2022 TNO

